

İçimizdeki Fısıltılar

– Halit Durucan · 05 Ocak 2026

İÇİMİZDEKİ FISILTILAR

İnsanların bir bilmece olduğu öteden beri söylenir. Bazı filozoflara göre insanı keşfetmek kâinatı keşfetmek gibidir. Âdem bir insandı, insanlığın atası olarak anlatılır. Ancak bazı İslam âlimleri Âdem'i tek bir erkek olarak yorumlarken, bazı İslam âlimleri Âdem'in erkeklerin çoğulu olarak kabul etmektedir. Yine bazı âlimlere göre Âdem; kadınların ve erkeklerin tamamını temsil eden bir kelimedir. Yani; "Âdemoğulları" sözü insanları temsil etmektedir. Bu konu çok tartışmalı ve uzun bir konudur, bu nedenle konunun bu yönüne girmeyeceğim.

Neden insanoğlu bir muamma? İnsanın yani Âdem'in yaratılış gayesi nedir? Neden insanı anlamak gerekiyor? İnsanı yani Âdem'i anlamadan yaşarsak ne olur? Bu ve benzeri soruları çoğaltabiliriz elbet. Ancak insan ve evren kavramları bütün kutsal kitaplarda önemli bir halde yer alır. Özellikle Yüce Allah Kuran'da, insanlara bir takım vazifeler yüklemiştir. Kuran'a göre insanın yaratılış gayesi Yaratan'a kulluk görevini yerine getirmesidir. Sadece bir yaratıcıya iman etmek yetmiyor elbet, Kuran'da temel emirlere ve yasaklara harfiyen uyması icap ediyor. Âlimlerin hesabına göre Kuran'da emirlerin ve yasakların toplamı 113'tür. Bu emirlerin ve yasakların tamamı anlaşılır muhkem ayetlerdir.

Kuran'ın bize bildirdiği temel emirler ve yasaklar insanların hem bu dünyasını hem öteki dünyasını garanti altına alır. Kuran'ın beyanına göre Kuran'da müteşabih ayetler vardır. Yüce Allah, müteşabih yani anlaşılması mümkün olmayan ve bilgisinin sadece kendi katında olan ayetlerin peşinde koşmamızı değil, açık/muhkem ayetlere uygun olarak yaşamamızı tavsiye etmektedir. Müteşabih ayetleri muhkem ayetler gibi algılayıp, kendi düşüncemize veya zannımıza göre yorumlayıp 'din adına' yorum yaparsak şirke girmiş oluruz. Yani Allah'ın sözleri yanına insan sözleri ilave edilmiş olur. Dikkat edilirse şayet; Hz. Peygamber'e bile Kuran dışında din adına hüküm içeren sözler söylememesi tembihlenmiştir!

Allah katında insan neden bu kadar değerlidir? Neden meleklerden üstün görülmüştür. Bu konular tüm semavi dinlerin ortak tartışma alanıdır. Özellikle bizim Kutsal kitabımız Kuran akla, düşünmeye ve tefekküre büyük önem vermiştir. Öyle ki; aklını kullanmayanların başına bela yağdıracağını bildirmiştir. Yeryüzüne ve gökyüzüne bakıp hiç mi düşünmediğimizi sormaktadır. Bizleri, az şükreden ve az akledenler olarak tanımlamaktadır. Yüce Allah insana akıl ve düşünme gücü verdiği için bütün mahlûkattan ve meleklerden üstün tutmuştur ve “Eşref-i Mahlûkat” olarak tanımlamıştır. Aklını kullanmayan insanlar ise “Esfel-i sâfilîn”, yani “sefillerin en sefli, aşağıların en aşağısı, cehennemin en derin azap yeri” olarak tanımlamıştır. Tin Suresi 5. ayet.

İnsan ve nefis konusu çok tartışmalı bir konudur. Kuran’da bu iki kavram üzerine birbiri ardınca ayetler vardır. Kimi yerde şeytan, iblis ve cin gibi kavramların aslında nefsimizin kötülüğe davet eden vesveseler olduğu ifade edilirken, başka ayetlerde ise bu kavramları görünmez varlık gibi aktarır. Nefsin vesvesesinden bahseden ayete bakıldığında cin, şeytan ve melek gibi kavramların insanın iç dünyasında var olan dürtüler/seslenişler olduğu sonucuna varabiliriz. Tabi bu konular âlimler tarafından çok tartışılmış ve bir fikir birliğine varılamamıştır.

Koca Derviş Yunus’u çok önemserim. O der ki; “Severim ben seni candan içeri. Yolum vardır bu erkândan içeri. Beni bende demem bende değilim. Bir ben vardır bende benden içeri” sözü ile “İnsan kendi isteklerini, arzularını, yeterli ve yetersiz yönlerini, hangi tutkulara esir olup olmayacağını, nelere katlanıp katlanmayacağını bilmesi gerekir.” söylemek istemiştir.

İnsanoğlu, Yüce Allah’ın bizlere armağan ettiği dünyamızda neden Âdem’den günümüze hiç rahat yüzü görmüyor? Neden savaşlar hiç durmuyor. Zalimler neden zulüm üzerine saltanat kuruyorlar? Heva veya heves! Nefsimizin kör noktası yani iblis ya da şeytan dediğimiz kötü hisler, vesveseler dünyayı bizlere altın tepsi içinde gösteriyor ve insanın zaaflarını uyararak kötü yola düşürüyorlar. Nefsinin emrine giren yani nefs-i emmare olan insanlar iblisin yoldaşı oluyorlar. İblis, yeryüzünde fesat çıkaracağını söylemiş ve lanetlenerek cennetten kovulmuştu. Şu anda o iblis/kötü huy ya da kötü karakterli insanlar, Âdem’den günümüze fesat çıkarmaya, kan dökmeye, zulüm üzerinden saltanatlar kurmaya devam ediyor ve böylece iblisin ordusu büyümektedir. Nefs-i mutmain yani nefesine gem vurmuş mutlu kişilerin sayıları azımsanamaz ancak azgınlaşmış nefisler karşısında Âdem’den günümüze pek başarılı olamamıştır. Bu da yeterli mücadele azminin olmamasını veya aklını yeterince kullanmadığını göstermektedir.

İnsanoğlu yaratılışı gereği aldanmaya müsaittir. Nefsinin emrine girip her türlü günahı fütursuzca işleyenler genellikle savunma aracı olarak şeytanı ileri sürerek derler ki; “şeytana uydum...” Oysa insanın yüreğinde bir ses daha vardır, o ses insanları doğru yola ulaştıracak, barışa ve huzura kavuşturacak melekî seslerdir. Kötücül nefisler, günahların tamamını süslü gösterip iradesi zayıf insanları şeytanlaştırmaktadır.

Cin, şeytan ve melek gibi kavramlar müteşebbis ayetler gurubunda değerlendirilebilir. Zira görünmez varlıkların sadece isimleri var, fiziki yapıları, yaşam tarzları konusunda Kuran’da açık/muhkem ayet yoktur. Buna rağmen bir kısım din âlimleri, uydurulan bazı hadislere, Hristiyanlıktan ve Musevilikten İslam dinine zerk edilen yorumlara dayanarak melek, cin, şeytan gibi kavramları görünür varlıklar gibi sunarak inanç dünyasına zerk etmişlerdir; bu da yetmemiş her meleğe çeşitli görevler vermişlerdir. Fiziki

yapılarına kadar mükemmel bir tasarımla gerçek gibi sunulmuştur. Esasında var olduğu ileri sürülen bu varlıkların simgesel varlıklar olduğu İbn-i Sina, İmam Maturidi, Yaşar Nuri Öztürk, İhsan Eliaçık, Edip Yüksel gibi çok sayıda din adamı tarafından ifade edilmiştir. Her ne olursa olsun hakikati ancak Yüce Allah bilir.

Bu konuları bütünlüklü olarak düşündüğümüzde bedenimiz içinde hem şeytani hem melekî duyguları barındırıyoruz. Yani iki kişilik tek beden!

İnsan-kâinat ilişkisine baktığımızda:

Şu ifadeleri sıklıkla duymaktayız; “insan varlığı, âlemden daha küçük olsa da, o büyük âlemin bütün hakikatlerini kendisinde toplamaktadır.” Bu ve benzeri sözler dini ve pozitif tezlerle benzerlik arz etmektedir. İleri sürülen tezlere göre insanın biyolojik işlevi kozmik sistemin işlevine benzetilmektedir. Yani insanın küçük bir evren olduğu tezinin anlamı; evren bütün varlığıyla bir insan gibidir. İnsan ise evrenin küçük bir örneğidir. Ama insan, taşıdığı ilahî sır ve nefha vasıtasıyla evrenden daha fazlasını ifade eder. (İbn Arabî, Ontoloji, İnsan, İnsan-ı Kâmil, Akıl.)

Uzun sözün kısası; gerçekten insan kolaylıkla anlaşılacak bir varlık değildir. Kâinatı anlamak ne kadar zor ise insanı anlamak kâinatı anlamaktan daha zordur. İçi-dışı karışık, akli-zihni ve niyeti bulanık! Ne zaman ne yapacağı bilinmeyen bir varlık. Hem şeytanlaşarak yeryüzünü cehenneme çeviriyor, hem melekleşerek dünyada huzuru ve barışı sağlamak için ağır bedeller ödüyor. İnsanların bu hali; iyi ile kötünün, hak ile batılım mücadelesidir. Âdem'den günümüze bu durum devam edegelmektedir... Dileğimiz odur ki; Allah, bizleri aklımızı ve irademizi yeterince kullanan kullarından eylesin...